

ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРІСНОВОДНИХ МОЛЮСКІВ У РОЗТОЧЧІ

Аналізуються дані щодо екологічних особливостей молюсків у водоймах Розточчя. Встановлено, що несприятливі умови для розвитку молюсків склались у водоймах, розташованих неподалік ВО "Сірка".

Молюски, як гетеротрофні компоненти водних екосистем, беруть участь у кругообігу речовин та трансформації енергії і є obligatними проміжними живителями личинок трематод, що викликають захворювання домашніх, мисливсько-промислових тварин і людини.

Літературні відомості щодо поширення та екології прісноводних молюсків на території Західної України знаходимо у працях Wałowski [1], В.І.Здуна [2;3;4], Х.Г.Макогон [5], А.П.Стадниченко [6;7], І.П.Яворського[8;9] та інших.

Метою наших досліджень було з'ясувати видовий склад, поширення, екологічні особливості прісноводних молюсків в різних водоймах (річки, заплави річок, ставки). Молюсків вивчали в річці Шкло і ставках, які входять в межі міст Яворів і Новояворівськ, а також в річці Ставчанка неподалік с.м.т. Івано-Франково та оточуючих його ставках.

Дослідження проводили в весняно-літньо-осінні періоди 1995-2000 рр., під час малакологічних досліджень враховували такі параметри водойм: глибина, прозорість і температура, кислотність, швидкість течії (рух води), рослинність.

В межах м. Яворова в річці Шкло виявлено 5 видів молюсків: великий ставковик, видовжений ставковик, витушка роговидна, річкова лунка, рогова кулівка. Домінуючими видами є великий ставковик і витушка роговидна зі щільністю заселення весною 4-7 екз/м², влітку 9-22 екз/м², восени 2-3 екз/м². Молюски заселяють переважно прибережні зони та заплави річки. Поодинокі трапляється річкова лунка, рогова кулівка та видовжений ставковик (2-3 екз/м²). В стоячих водоймах виявлено 7 видів молюсків. Переважає великий ставковик, болотяний ставковик та витушка роговидна. Щільність їх заселення становила весною 5-10 екз/м², влітку 8-20 екз/м², восени 3-4 екз/м². Чисельність особин болотяної горохівки, рогової кулівки, які заселяли дно ставків, є незначною. Малий ставковик та видовжений ставковик трапляються в заплавах ставків зі щільністю заселення влітку 8-12 екз/м².

В межах м. Новояворівська в річці Шкло трапляється 3 види молюсків: великий ставковик, витушка роговидна, річкова лунка. Щільність особин першого виду становить весною 3-5 екз/м², влітку 6-11 екз/м², восени 3 екз/м², а двох останніх – влітку 3-4 екз/м². Стоячі водойми є малосприятливими для заселення та розвитку в них молюсків. В таких водоймах траплялися лише великий ставковик, болотяний ставковик та роговидна витушка. Щільність особин цих молюсків влітку є незначною (до 2-5 екз/м²). В окремих водоймах, що розташовуються поблизу ВО "Сірка" м. Новояворівська, молюсків не виявлено.

В річці Ставчанка трапляються 4 види молюсків. Великий ставковик є найбільш масовим зі щільністю заселення весною 7-13 екз/м², влітку 10-25 екз/м², восени 3-4 екз/м². Що стосується болотяного ставковика, видовженого ставковика, гладкого ставковика, то вони трапляються на незначній глибині заплави річки. Щільність їх заселення коливається в межах 1-2 екз/м² весною, 4-6 екз/м² влітку, 2-3 екз/м² восени. В стоячих водоймах с.м.т. Івано-Франково відмічено великого ставковика, болотяного ставковика зі щільністю поселення їх весною 6-10 екз/м², влітку 9-16 екз/м², восени 3-5 екз/м². В заплавах ставків трапляється також малий ставковик. Чисельність особин його коливається в таких границях: весною 6-18 екз/м², влітку 80-126 екз/м², восени 4-11 екз/м².

Більшість виявлених молюсків є евридафічними, вони заселяють прибережні зони водойм і замулені відклади.

Фауна молюсків значною мірою залежить від вищої рослинності:

Chlorophyta, Elodea canadensis, Ceratophyllum demersum sp., Phragmites australis, Lemna sp. та інші. При її відсутності якісний і кількісний склад молюсків змінюється. Зменшується видове різноманіття та щільність заселення молюсків. На поширення молюсків впливає також глибина водойм. Для амфобійного молюска малого ставковика найкращі умови для розвитку склалися на глибинах 0,02-0,04 м, де щільність заселення його особин досягає 200 екз/м² і більше. Сташковик видовжений переважно заселяє водойми глибиною до 0,6 м.

На поширення та розвиток молюсків впливає також рух води. В стоячих водоймах молюски мають кращу змогу прикріплюватися до субстрату. В таких водоймах вища температура води і багатша рослинність, ніж в текучих. Все це позитивно впливає на розвиток молюсків, що підтверджується розмірами їх черепашок. В стоячих водоймах вони більші, ніж в текучих.

На поширення молюсків впливає також рН води. Найбільш толерантними щодо коливань рН від 0,5 до 0,9 є великий ставковик, малий ставковик, болотяний ставковик, видовжений ставковик при рН 7,5-8,6.

З наведених даних можна зробити висновок, що в більшості водних систем Розточчя склалися сприятливі умови для розвитку прісноводних молюсків. Винятком є водойми, які розташовані поблизу ВО "Сірка". Можна вважати, що відсутність молюсків в цих водоймах пов'язана із забрудненням відходами сірчаного виробництва.

1. Wałowski J. Mięczaki zebrane z okolicy Lwowa, Hródka, Szczerca // Spaw.Kom.Fiziograf. – № 16. – 1882. – S. 110-112.
2. Здун В.И. Обследование моллюсков на зараженность личинками дигенетических трематод //Методы изучения паразитологической ситуации и борьба с паразитомами сельскохозяйственных животных. – К: Ин-т зоол. АН СССР. – 1957. – С. 45-78.
3. Здун В.И. Некоторые вопросы экологии наиболее распространенных водных моллюсков западного Полесья // Вопросы экологии. – М.: 1962. – №5. – С. 73-74.
4. Здун В.И. Пресноводные моллюски-промежуточные хозяева трематод //Вопросы теоретической и прикладной малакологии. – М.: 1964. – С. 309-321.
5. Макогон Х.Г. Двустворчатые моллюски семейства Sphaeriidae 1883 и их паразиты фауны западных областей УССР: Авторефер. дис. ... канд. биол. наук: 03.097 /Львов.гос.ун-т. –Львов. –21с.
6. Стадниченко А.П. Пресноводные брюхоногие моллюски /Gastropoda/ западных областей Украины: Автореф. дис. ... канд. биол. наук: 03.00.08 /Львов.гос.ун-т. – Львов, 1967. – 18 с.
7. Стадниченко А.П. Пресноводные моллюски Украинской ССР, их биоценологические связи и воздействие на моллюсков трематод: Автореф. дис. ... докт. биол. наук: 03.00.08/ – Ленинград, 1982. – 44 с.
8. Яворський І.П. Сучасний стан фауни прісноводних моллюсків-проміжних жителів личинок трематод Передкарпаття //Фауна Східних Карпат: сучасний стан і охорона. – Ужгород, 1993. – С. 335-337.
9. Яворський І.П. Фауна прісноводних моллюсків Розточчя // Природа Розточчя. Біоценологічні дослідження: підходи, методика, результати. Зб. н.-т. праці природного заповідника "Розточчя". – Івано-Франківськ, 1999. – С. 154-157.

Матеріал надійшов до редакції 10.07.01.

Й.В. Царик, І.П. Яворський. Экологические особенности пресноводных моллюсков в Розточье.

Анализируются данные в отношении экологических особенностей моллюсков у водоемах Розточья. Установлено, что неблагоприятные условия для развития моллюсков сложились в водоемах, расположенных вблизи ПО "Сірка".

Tsaryk J.V. Javorsky I.P. Ecological peculiarities of freshwater molluscs in Roztochchia.

Data concerning ecological peculiarities of Mollusca in water reservoirs of Roztochchia are analysed. It was established that water reservoirs near "Sirka" factory have unfavorable conditions for development of Mollusca.